

Passionerad och envis inom det svåra området

Forskningen kan snart utdelning

Tyvärr, det finns inget mer att göra. Det är en mening som Daniel Öhlund med visst fog skulle kunna säga till sina patienter. Men det är ord som denne passionerade och prisbelönta pankreascancerforskare aldrig skulle drömma om att ta i sin mun. Envishet är ett av hans främsta karaktärsdrag och han är fast besluten att hitta nya behandlingar mot denna sjukdom som är en av de dödligaste cancerformerna.

Man brukar ibland säga att någon har gått den långa vägen fram till ett visst mål. När det gäller Daniel Öhlund skulle man kunna säga att han hittills har gått en ovanligt krokig väg fram i sin karriär. Trots att han bara är 41 år har denne vänlige norrlänning redan hunnit med många – och lite häpnadsväckande – saker i livet. Vi tar det från början, en början som nästan låter lite biblisk.

– Jag föddes i byn Övre Tväråsel utanför Älvsbyn i Norrbotten och jag är nummer fyra av sex bröder. Vi är födda under en 20-årsperiod och vi har alla gjort olika val i livet. Jag är bosatt i Umeå och är den som har flyttat längst från hembyn.

Familjen Öhlund med de sex sönerna utgjorde en ansevärd del av befolkningen i Övre Tväråsel som består av cirka 90 invånare.

Det är vid stugan på ön Obbola som pankreasforskaren Daniel Öhlund hämtar kraft.

pankreascancer:
börja ge

••• forskarporträtt

– Vi var 38 elever i skolan, fördelade på sex årskurser, berättar han och tillägger att ingen av föräldrarna har någon akademisk bakgrund.

Men det som krokigt ska bli ska böjas i tid heter det och redan på lågstadiet var det uppenbart vad Daniel var intresserad av.

– Jag fick ett mikroskop som liten och jag tyckte tidigt att biologi var spännande. När vi skulle svara på frågan ”Vad vill du bli som stor” i skolan skrev jag: Jag vill bli forskare, en som upptäcker saker.

Han minns att han fantiserade om att vara först med att hitta något som ingen annan hade sett – och det handlade inte bara om biologi.

– Jag var även väldigt intresserad av rymden och fundrade ett tag på att läsa teknisk fysik.

FORSKNINGSINTRESSET VÄCKTES

Han gick – förstås – naturvetenskapliga programmet på gymnasiet i Älvsbyn och hans forskningsintresse vaknade på allvar under ett sommarforskningsprogram vid medicinska fakulteten på Umeå universitet sommaren 1998.

– Projektet leddes av histologiprofessor Per Lindström och handlade om insulin och bukspottkörteln, vi arbetade med musmodeller. Det var nog en ren slump att jag så småningom råkade börja arbeta med just detta område, men efter den här sommarkursen började jag bli mer nyfiken på medicinsk forskning än teknik.

Men innan Daniel så småningom inledde sin yrkesbana och började studera biomedicin tillbringade han 18 månader i det militära, som kompanibefäl i Boden.

– När jag gjorde lumpen upptäckte jag att jag trivdes jättemycket i den militära miljön med ordning och struktur så jag stannade kvar lite längre. Det var en väldigt lärorik tid som förhoppningsvis har gjort mig till en bättre ledare.

En lärorik tid blev även de fyra åren på det biomedicinska programmet.

– Jag har haft mycket stor nytta av den här utbildningen som forskare men eftersom jag upplevde att framtiden skulle kännas säkrare om jag även var läkare sökte jag till läkarprogrammet. Tack vare min masters i biomedicin kunde jag gå direkt in på den kliniska delen i utbildningen, berättar Daniel som initialt inte var särskilt intresserad av att arbeta kliniskt.

Detta ändrades dock redan 2006 när han gjorde sin kirurgpraktik (randning).

– Då träffade jag första gången en patient med pankreas-cancer och blev omedelbart intresserad av denna sjukdom. Jag anslöt mig så småningom till ett forskningsprojekt lett av Malin Sund, idag professor i kirurgi, som syftade till att hitta biomarkörer för att tidigt diagnostisera cancer i bukspottkörteln.

”GJORDE ALLT SAMTIDIGT”

Han tog sin läkarexamen 2007 och är idag, drygt 13 år senare, ST-läkare i onkologi. Hur detta hänger ihop kräver sin förklaring. För Daniel Öhlund har inte precis slösats bort sin tid.

– Jag gjorde allt samtidigt, min AT-tjänstgöring, forskningen och kliniken. När jag disputerade i Umeå 2010 var

jag klar med min AT. Därefter gjorde jag ett uppehåll som ST-läkare i kirurgi för att istället åka till USA dit jag efter intervjuer hade blivit antagen som post doc av David Tuveson på hans prestigelabb Cold Spring Harbor på Long Island utanför New York.

David Tuveson är en av världens mest framgångsrika pankreasforskare, känd bland annat för att ha tagit fram några av de första musmodellerna inom området. På senare tid har även hans arbete med att utveckla organoider för att studera pankreascancer uppmärksammats.

På detta labb, där bland annat Nobelpristagaren James Watson har varit chef, stannade Daniel i fyra år.

– DET är anledningen till att jag fortfarande inte är klar med min ST-utbildning, det dröjer två år till innan jag är färdig onkolog, konstaterar han och tillägger att kontrasten mellan Övre Tväråsel och tillvaron i New York var himmelsvid.

– Det blev förstås lite av en kulturchock först men mina år där var mycket givande. Det är enormt stor skillnad på arbetssätt och tempo jämfört med svenska labb. Den tävlingsinriktning och hierarkiska struktur som gäller där leder lätt till stress och utslagning. Jag ser mycket större fördelar med samarbete inom forskningen som idag är så komplex. Men infrastrukturen och nätverken inom forskningen behöver utvecklas i Sverige.

” Jag kände starkt att jag ville arbeta med medicinsk behandling, att hitta något som kan hjälpa patienter med pankreascancer. Men det kliniska arbetet och forskningen hänger tätt ihop. Att möta patienterna, se deras behov och samtidigt testa allt i labbet, det är min drivkraft.

VILLE SATSA PÅ ONKOLOGI

Det var de mycket lärorika åren i USA som ledde till att Daniel övergav tankarna på att bli kirurg för att istället satsa på att bli onkolog.

Lugnet och närheten till vattnet hjälper honom att tänka ut nya behandlingsstrategier för pankreas-patienter som oftast har en dålig prognos.

Han använder sig av vattnet året runt. När isen ligger ägnar han sig åt att pimpla, men så länge det är isfritt paddlar han i sin kajak.

– Jag kände starkt att jag ville arbeta med medicinsk behandling, att hitta något som kan hjälpa patienter med pankreascancer. Men det kliniska arbetet och forskningen hänger tätt ihop. Att möta patienterna, se deras behov och samtidigt testa allt i labbet, det är min drivkraft.

En stor del av Daniels forskning handlar om stromats roll vid pankreascancer. Tumörstromat är namnet på den täta bindväv som omger tumören.

– Vi gjorde några upptäckter om tumörstromat i USA och utvecklade även ett nytt modellsystem där samspelet mellan både fibroblaster, de celler som utgör kroppens bindvävsfabriker, och cancerceller kan studeras i detalj. Idag vet vi att det är svårt för läkemedel att nå fram till tumören på grund av den barriär som bindväven utgör och som innehåller olika subtyper av fibroblaster, vissa är goda, andra är onda och driver tumören. Vi arbetar med att identifiera

••• forskarporträtt

interaktioner mellan stromat och cancercellerna för att bland annat ta reda på vilka celler som bidrar till läkemedelsresistens, säger Daniel och nu är han inne på sitt favoritområde – att förklara svåra saker på ett pedagogiskt sätt.

Det är vad han alltid försöker göra när han ger en patient den diagnos ingen vill ha. Cirka 1 000 personer får pankreas-cancer varje år, nästan lika många avlider i sjukdomen. Överlevnaden efter fem år är under sex procent.

– Som onkolog måste man vara en bra pedagog. Man måste kunna förklara, ibland med hjälp av metaforer, så att patienten förstår vad man planerar att göra. Det är en utmaning och det är möjligt att jag ibland överförenklar saker. Ibland handlar det om att jag även måste förklara och visualisera komplexa sammanhang för mig själv för att förstå bättre, säger Daniel som under de senaste åren har fått många utmärkelser och flera stora anslag.

” Som onkolog måste man vara en bra pedagog. Man måste kunna förklara, ibland med hjälp av metaforer, så att patienten förstår vad man planerar att göra.

SKICKLIG PEDAGOG

Hans pedagogiska talang har bland annat lett till att han förra året fick Svenska Läkarsällskapets pris för bästa vetenskapliga projektansökan ”Targeting Tumor-Stromal Interactions in Pancreatic Cancer”.

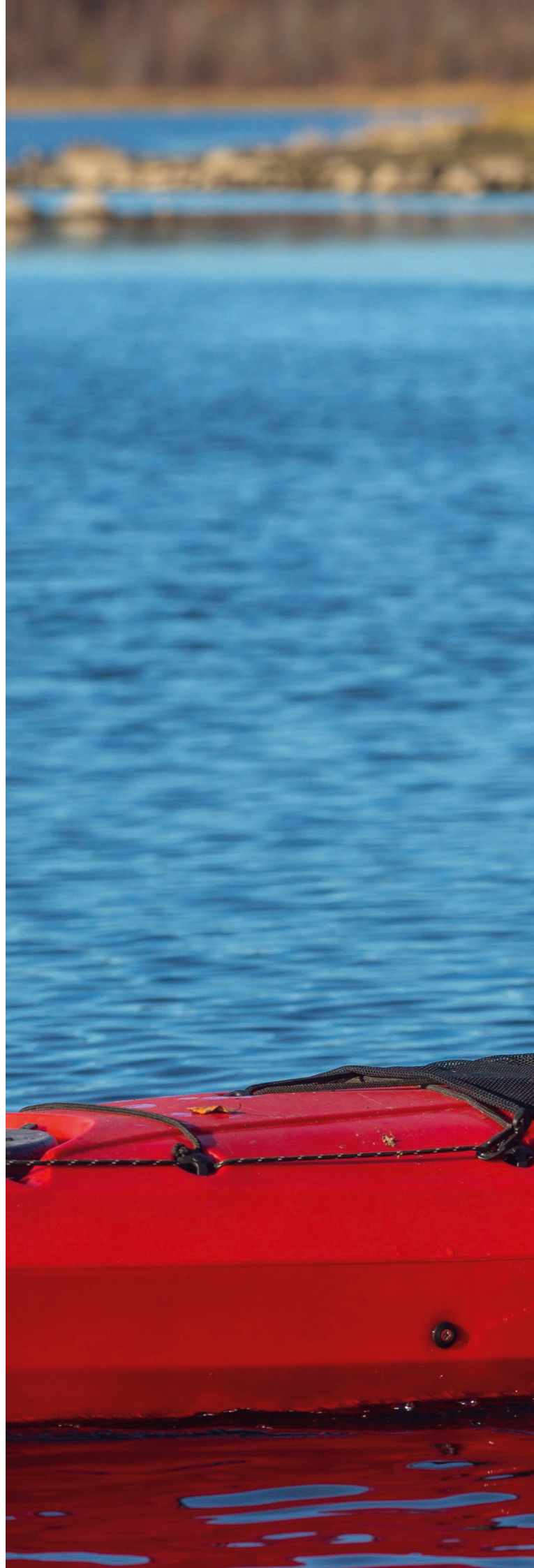
För samma projekt beviljades han 2020 ett anslag på 800 000 kronor om året i tre år av Cancerfonden. Och i december samma år blev han även utsedd till Wallenberg Clinical Fellow med ett treårigt anslag från Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse.

Inom sin tjänst som biträdande lektor vid Umeå universitet, fördelar han sin tid mellan forskning på Wallenberg centrum för molekylär medicin och Institutionen för strålningsvetenskaper med sitt arbete som läkare vid Cancercentrum, Norrlands universitetssjukhus. Hans forskargrupp består för närvarande av cirka tio personer.

Kanske inte så konstigt att han, så ofta han hinner, åker till sin stuga på ön Obbola utanför Umeå för att koppla av.

– Min hjärna jobbar hela tiden men där vid havet kan jag ladda batterierna. Jag gillar att paddla kajak och att pimpla när isen ligger.

Det är i det lugnet som han får ro att tänka ut kommande strategier för att hitta nya, effektiva behandlingar för pankreascancer.

” Det krävs ett nytänkande och nya angreppssätt för den behandlingsarsenal vi har idag, till exempel immunterapi, fungerar inte på den här cancerformen. Det som behövs är en satsning på högriskprojekt, man måste våga testa helt nya saker för att komma vidare.

– Det krävs ett nytänkande och nya angreppssätt för den behandlingsarsenal vi har idag, till exempel immunterapi, fungerar inte på den här cancerformen. Det som behövs är en satsning på högriskprojekt, man måste våga testa helt nya saker för att komma vidare. Om vi hittar nya biomarkörer kan man ställa diagnosen tidigare och hinna operera i tid och då finns det lite hopp för patienten. Idag är sjukdomen ofta spridd när patienten söker vård för sina ofta diffusa symtom, säger han och betonar vikten av det täta samarbetet med patientföreningen Palema.

Denne, enligt egen utsago, närmast FÖR envise och ut hållige person, anser att det finns goda utsikter för att den hittills ganska blygsamma pankreasforskningen snart ska börja ge utdelning.

– Det kan mycket väl svänga snart, precis som det har gjort vid andra cancerformer som tidigare också hade en mycket dålig prognos.

Aldrig ge upp. Aldrig säga ”det finns inget mer att göra”. För sanningen när det gäller pankreascancer är ju precis tvärtom – det finns otroligt mycket kvar att göra. Och det är den inställningen Daniel Öhlund och hans forskarteam har när de oförtrutet och med en allt starkare vind i ryggen fortsätter att arbeta för att öka uppmärksamheten och kunskapen kring denna sjukdom.

Läs mer om pankreascancer på sidan 48!

EVELYN PESIKAN
FRILANSJOURNALIST OCH MEDICINSK SKRIBENT
FOTO: JAN LINDMARK

